

mimar.ist

Üç Aylık Mimarlık Kültürü Dergisi • Yıl:1 • Sayı:1 • Kış 2001

3.000.000 TL 2001/1

ISSN 1302-8219

9 771302 821907

01

Şehirlerin Çehresinde Yeni Çizgiler, Yeni Özgürlükler

Şükrü Sürmen

Bir toplumun uygarlığını şehirlerinde seyrediyoruz

Son yıllarda, dünyada birtakım ülkelerdeki gelişmelerden bir hayli zaman sonra, ülkemizde de özürllüler ve yaşlılar için yaşanabilir bir çevre yaratmada hassasiyetler gözlenmeye başlıyor. Bu aslında biraz da, bu insanlar ya da sosyal gruplar için kurulacak şehrsel çevre düzenlerinin, sistemlerinin ve çizgilerinin bütün insanlar için de daha gelişmiş yaşama ortamları olduğu bilincine varılmasındandır. Gerçekten de uygarlığın sonuç alınma noktaları olan şehirlerde özürllüler ve yaşlılar için uygun olan “inşa edilmiş çevre” (the built environment) şartları, insani ve makûl olan çözümü de teşkil etmektedir. Onlar için yapılanlar aslında herkese yarmaktadır. Bir de şu var: Hayat şehirlerde herkes için zorlaştı. Bir batılı yazar metropollerin yalnızca orta yaşın altındaki sağlıklı erkekler için yaşanabilir yerler olduğunu söylemişti. Bizim şehirlerimizdeki durumu görseydi ne derdi acaba? Herhalde İstanbul için, “Bu şehir ancak 20-30 yaşlarındaki erkek sporcuların yaşamasına uygundur” derdi.

Hayat, şehirlerde herkes için zorlaştığından insan, “Peki bu özürllüler, bu yaşlılar, bu çocuklar, bu kadınlar, bu zayıf bünyeli insanlar, şehirde nasıl tutunuyorlar o zaman?” diye sormadan edemiyor. Elbette insanoğlu bu şekilde varlığını sürdürmeyi başarıyor. Ama gereksiz zahmetlerle birçok hayat zevki ve rengi yanında, insan zenginliğinin kaybedildiği de bir gerçek.

Evet, son yıllarda özürllüler ve yaşlıların çeşitli sorunları üzerinde daha fazla duruluyor. Yaşlı nüfusun bütün ülkelerde arttığı da zaten temel bir gerçek olarak ortaya çıkıyor. Diğer sorunların yanında bu insanların barınma sorunları ile şehrsel sistemlerde yer alma problemleri de daha dikkatle ele alınıyor. Aslında herkesin çıkarı da bu yöndedir. Çünkü bir şehrin rantının gelişmesi için gayrimedeni gözükmemek gerekiyor.

Gelişmiş ülkelerdeki standartların gerisinde kaldığı zaman bir metropolü görücüye çıkarmak, onu dünya kazanç sistemine sokmak daha da zorlaşabilir. Mesela, giderek önemli hale gelen yaşlı insanlar turizmde yorucu şehirler çekici bulunmayabilir.

Altta solda, uygar bir müessesenin uygar özürllü otomobilleri için park yeri. “CarrefourSA” mağazalarının övülecek düzenlemesi... Sağda, “CarrefourSA” mağazalarındaki tekerlekli sandalyedeki insanların alışverişi için tasarlanmış tekerlekli sepet.

İstanbul'da yapılan büyük dünya konferansı Habitat II de bazı konuşmacılar, bu şehrin olumsuz çevre şartlarını hayretle fark ettiklerini söylemişlerdi. Kazanca ve tüketime ayarlanmış dünya sisteminde özürülüler ve yaşlılar için harekete geçilmesinde insani kaygıların yanında bu tür bakış açılarının da önemli olduğu söylenebilir. Dahası sosyal dayanışma ruhu giderek zayıflayıp insanlar yalnızlaştığından, herkesin kendi başının çaresine daha rahat bakabilmesi için devletlerin daha yaşanabilir şehirselle çevre düzenleri üzerinde ısrarlı olmaları, kendi menfaatlerinedir.

**Hayat, hem evde, hem sokakta
hem binalarda hem de şehirselle çevrede
yanlış anlayışlarla kurulmuş olabilir**

Ülkemizde bir konut israfından söz edilebilir. Evler, konutlar bütün insanlık durumları dikkate alınmaksızın inşa edilmektedir. Her insan, hayatının bir döneminde hastalanıp zor hareket eder hale gelebilir. Bacağı kırıldığı için bir insan evinde iki ay tekerlekli sandalyede yaşamaya mecbur olabilir. Ya da yaşlı anne veya babamıza, dedemize bir apartman dairesinde bakmak mecburiyetinde kalabiliriz. Çocukları evden ayrılmış, kendileri de adamakıllı yaşlanmış bir çift

Gelişmiş ülkelerdeki standartların gerisinde kaldığı zaman bir metropolü görücüye çıkarmak, onu dünya kazanç sistemine sokmak daha da zorlaşabilir. Mesela, giderek önemli hale gelen yaşlı insanlar turizmde yorucu şehirler çekici bulunmayabilir.

için oturdukları konut, temizliği yapıp ısıtılamayacak kadar büyük ve merdivenleri, tırmanılmayacak kadar yüksek gelebilir. Bütün bu durumlarda evlerde zahmet söz konusudur. İnsan evini veya dairesini değiştirmek isteyebilir. Evdeki, konuttaki mekânlar bütün insanlık durumlarına uyabilecek şekilde ve özelliklerde düzenlenmediğinden zahmet çektirmekte, yetersiz kalmaktadır; insan evini değiştirmek istemektedir. Böylece, bir konut israfı ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan, eşya ve mobilya edinme kültürümüz de çoğu zaman evdeki hayatımızın zorlaşmasına ve evde kazalara uğramamıza yol açabilmektedir.

Ülkemizin şehirlerinin sokaklarında ve caddelelerinde karşılaştığımız zorluklar ve olumsuz-

luklar da hayli fazladır. Şehirselle çevremiz, insanın hareket ve yürüyüş özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Yaşlılar, sakatlar, hastalar, çocuklar rahat yürüyecek kaldırım bulamamakta, otomobil baskınından bunalmaktadırlar. Yetersiz altyapı, çatışmalara yol açmakta, insanların birbirine gösterecekleri ihtimamı engellemektedir. Metropolle boğuşan insan tükenmektedir. Kaldırımın genişliği yetersizse oradaki bir tekerlekli sandalyeli sakat, diğer insanlara, engelleyici olarak gözükecektir. Belki tekerlekler insanlara sürtünecek, çamur izi bırakacaktır. Veya yetersiz drenajdan dolayı bir otomobilin sıçrattığı çamur, güne başlamaya hazırlanan bir insanı kötü bir ruh haline sokabilecektir. Şehir sosyolojisinin önemli bir katmanı olan yürüyüşlerin özgürlüğü, şehir boyunca korunmalıdır. Tekerlekli sandalyedeki bir insan da şehrin bir ucundan diğer ucuna kadar düzgün kaldırımlardan ve yaya geçitlerinden geçerek rahatça ulaşabilmelidir. Bu imkân özürülülerin ve yaşlıların daha bağımsız ve daha yardımsız yaşamalarını sağlar.

Şehirlerin ulaşım sistemleri de bütün insanlar için, ama özellikle sakatlar ve yaşlılar için çile çektirici olabilmektedir. Yetersiz bir ulaşım sistemine sahip şehirler uygar gözükemez. Araçların tasarımı yanında durak ve istasyonların tasarımı da yaşlılar ve sakatlar için önem taşır. Ülkemizdeki metropollerde ancak son zamanlarda bu insanların ulaşım sistemi içindeki yerleri söz konusu olmaya başladı. Ama bu alanda yapılacak çok şey var. Belediye otobüslerinin çoğu sakat, yaşlı kadın ve çocuk dostu değildir. Taksilerin de çok yönlü hizmet için tamamen yetersiz olduğu görülüyor. Yalnız taksicilikte kullanılan, özel araçlar tasarım gerektirir. Yaşlıların, bacağında protez bulunanların mevcut taksilere binmesi zordur. Mevcut taksilerin katlanan tekerlekli sandalyeyi alacak genişlikte bagajları da yoktur. Son yıllarda tekerlekli sandalye taşımak için alınan otobüslerin sakatlar için dost bir yüz olduğu söylenebilir. Bu otobüsler sakatların hayatında önemli değişiklikler yaratabilirler. Türkiye'deki sakatlar toplum hayatına çok katıldıkça bu otobüslerin hayati önemleri daha da artacaktır. Halen de bu otobüsler sayesinde sayıları az da olsa birtakım özürülü şehirlilerin ücretsiz olarak taşınmaları ve eğitim ve gezi için belli noktalara ulaşmaları mümkün olmaktadır.

Sakatlar ve yaşlılar göz önüne alındığında, ülkemizdeki kamu binaları mimarisinin gerçekçi

çizgiler taşımadığı açıktır. Bilgi birikiminin yetersiz oluşu ve bazı sosyal grupların varlığının garip bir şekilde fark edilemeyişi sonunda, proje müelliflerinin kendi dünyalarında anlamlı şanlı mimari eserler olarak kabul ettikleri binalar, hayat karşısında çocukça yaklaşımlar olarak kalabilmektedir. Okullar, üniversiteler, devlet daireleri, belediyeler, kamu kuruluşları, halka açık rekreasyon alanları ve büyük alışveriş merkezlerinin özürli insanlar düşünülmeden düzenlenmeleri kabul edilecek hata değildir. Bu ülkede birtakım hastanelerin bile özürli ve yaşlılar için uygun olmayan mekânlara sahip oldukları görülebilmektedir. Bir devlet düzeninde, sakat olsun sağlam olsun, her birey devletle bir şekilde ilişkiye çağrıldığına göre, bütün kamu alanlarının herkesin girebilmesine uygun yapılması gerekmektedir.

Şehir bir özgürlük ortamıdır

Şehirde insanı özgürleştiren çizgiler aynı zamanda onun çehresini güzelleştiren özenler olarak ortaya çıkabilir

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Özürli insanlara ve yaşlılara uygun bir şehrsel çevre düzeni ve geometrisi ilk bakışta göze çarpan bir uygarlık manzarasıdır, bir duyarlılık belirtisidir.

Sakatların ve yaşlıların yaşama tarzları ve ihtiyaçları da dikkate alınarak düzenlenmiş ve genel olarak da tekerlekli sandalyenin rahat hareketine imkân veren bir şehrsel çevre, bu insanları daha bağımsız ve üretken kılar, diğer bütün insanlar için de rahatlıklar oluşturur. Tekerlekli

Önem verilmeyen bir ayrıntı çile çektiriyor... Çirkin ve insanın düşünülmediği bir meydan düzenlemesi.

Sakatlar ve yaşlılar göz önüne alındığında, ülkemizdeki kamu binaları mimarisinin gerçekçi çizgiler taşımadığı açıktır. Bilgi birikiminin yetersiz oluşu ve bazı sosyal grupların varlığının garip bir şekilde fark edilemeyişi sonunda, proje müelliflerinin kendi dünyalarında anlamlı şanlı mimari eserler olarak kabul ettikleri binalar, hayat karşısında çocukça yaklaşımlar olarak kalabilmektedir.

sandalyeye uygun bir şehrsel çevre ve mimari, estetik olarak da daha hareketli ve heyecan verici çizgiler taşıyabilir. Tekerlekli sandalyenin rahat hareketi için kullanılan en önemli inşaat ve mimari eleman rampadır ve rampa sakatlar için bazen hayatın devamı demektir. Bir şehrin çehresinde ise rampa; hayatın bütünlüğü, akışkanlığı, dinamizmi ile birlikte yumuşak bir sokuluşun da simgesidir. **m**

Şükrü Sürmen, Mimar

Solda, Türkiye'den, bir banka şubesi kapısı. Açılan kanat 70 cm'lik bir temiz açıklığa sahip. Tekerlekli sandalyedeki insana ya da şişman bir insana geçit vermiyor. Bilgisizce bir düzenleme... Sağda ise lüks bir otomobil... Ama sahibi, onun özürli ve çocuk arabalı annelerin geçişine engel olduğuna önem vermeden buraya park edilmesine karar vermiş... Şehirli olamamış bir kişi...

